

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0002-3055-013X*

ДО ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ГОСПО- ДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ В СТАНІ ЗАЛЕЖНОСТІ

Тези присвячені проблемі регулювання відносин господарюючих суб'єктів в стані залежності, оскільки у чинному законодавстві відсутнє системне регулювання цих відносин. Проаналізовані відносини залежності, що виникають при створенні інститутів спільного інвестування.

Ключові слова: господарюючий суб'єкт, залежні юридичні особи, корпоративний інвестиційний фонд, пайовий інвестиційний фонд, компанія з управління активами.

Borysov Igor

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine*

ON THE PROBLEM OF REGULATING THE RELATIONS OF ECONOMIC ENTITIES IN THE STATE OF DEPENDENCE

The theses are devoted to the problem of regulating the relations of business entities in a state of dependence, since the current legislation does not provide a systematic regulation of these relationships. The relations of dependence arising in the creation of joint investment institutions are analyzed.

Keywords: business entity, subsidiaries, corporate investment fund, unit trust, asset management company.

Юридична особа – самостійний учасник майнового обороту. Разом із тим при визначенні правового статусу окремих їх видів не можна не враховувати їх взаємозв'язків з іншими учасниками май-

нового обороту, що в окремих випадках породжує стан економічної (фінансової) залежності. Так, Закон України «Про захист економічної конкуренції» до суб'єктів господарювання відносить юридичну особу незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності чи фізичну особу, що здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою; групу суб'єктів господарювання, якщо один або декілька з них здійснюють контроль над іншими (ст. 1). Таким чином йдеться про контроль над самостійними учасниками обороту – юридичними або фізичними особами-підприємцями, чи їх групою з боку інших осіб, що і породжує відносини економічної (фінансової) залежності.

Аналогічні відносини знайшли своє закріплення в законодавстві багатьох країн світу, а ці юридично самостійні суб'єкти, що пов'язані відносинами економічної (фінансової) залежності, отримали різні назви: дочірніх компаній, афілійованих осіб, груп компаній тощо. В законодавстві України залежність суб'єктів господарювання виражається за допомогою різних понять: «група юридичних осіб (учасники технологічного парку)» (ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»); «асоційовані підприємства (господарські організації)» (ст. 126 ГК України); «дочірнє підприємство» (ч. 8 ст. 63; ч. 2 ст. 79 ГК України); «залежне господарське товариство» (ст. 118 ЦК України) тощо. Зокрема, за ЦК України господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство), є залежним, якщо іншому (головному) господарському товариству належить двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства. За ГК України асоційовані підприємства (господарські організації) – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні. При цьому залежність ця може бути як простою, так і вирішальною. Проста залежність виникає у разі якщо одне з асоційованих підприємств має

можливість блокувати прийняття рішень іншим (залежним) підприємством, які повинні прийматися відповідно до закону та/або установчих документів цього підприємства кваліфікованою більшістю голосів, вирішальна – у разі, якщо між підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування за рахунок переважної участі контролюючого підприємства в статутному капіталі та/або загальних зборах чи інших органах управління іншого (дочірнього) підприємства, зокрема, володіння контрольним пакетом акцій. Безумовно, наведений перелік юридично самостійних суб'єктів, які пов'язані відносинами залежності з іншими учасниками обороту, не є вичерпним і його можна продовжити. Між тим у вітчизняному законодавстві поняття залежності осіб не є узагальнюючим, підстави виникнення залежності та їх правові наслідки врегульовано безсистемно, що свідчить про невизначеність самої категорії «залежність».

Спробуємо проаналізувати відносини залежності, що виникають при створенні інститутів спільного інвестування (далі – ІСІ), які виступають важливим посередником на ринку фінансових послуг (далі – РФП). Механізми спільного інвестування існують вже більше двох сторіч, і в кожній країні вони мають свою організаційну структуру. Автором концепції спільного інвестування вважають датського комерсанта Едріана Ван Кетвіча, який у 1774 році заснував інвестиційний фонд – Eendragt Maakt Magt, ідея створення якого втілилась у вислів: «консолідація створює прибуток». Саме цей фонд став прототипом усіх інших європейських і американських фондів спільного інвестування.

Відповідно до світової практики концептуально розрізняють три основні правові форми ІСІ: корпоративну, трастову і контрактну. Згідно з корпоративною правовою формою ІСІ засновується як акціонерне товариство, активами якого володіє інвестиційна компанія, а інвесторами виступають акціонери цієї інвестиційної компанії. Контрактна форма має спільні риси з корпоративною формою щодо учасників фонду, проте розподіл обов'язків між ними різниться. Згідно контрактної правової форми, інвестор заключає договір з компанією, яка здійснює управління інвестиціями. У договорі зазначається, що управляюча компанія придбаває портфель цінних паперів

і керує ним від імені та на користь інвестора, який володіє часткою портфелю цінних паперів пропорційно до свого внеску. Управління ж здійснюється відповідно до обраної стратегії, яка прописується у проспекті емісії та інших організаційних документах управляючої компанії. Сам фонд юридично віддалений від компанії, що здійснює довірче управління інвестиціями, оскільки їх активи знаходяться у спільній власності інвесторів. Інвестори приймають участь у розподілі прибутків фонду, проте не мають права голосу щодо вибору компанії, яка здійснює управління фондами і щодо зміни інвестиційної політики. Все, що уповноважені зробити інвестори, якщо вони не задоволені менеджментом чи визначеною політикою, – здійснити перепродаж своїх інвестицій.

Трастова правова форма бере витоки з законодавства Великої Британії і базується на договорі трасту, за яким формується певна група активів та переходить в управління довірчій особі, що діє в інтересах і на користь третьої сторони. ІСІ, що засновані у трастовій формі, мають назву пайових інвестиційних трастів, інвестори ж є їх вигодоодержувачами пропорційно до кількості паїв у трасті. Трастове інвестування ґрунтується на договорі про довірче управління одночасно між трьома сторонами: інвесторами, довірчою компанією і компанією з управління активами інвестиційного трасту. Особливістю цього контракту є чіткий розподіл обов'язків між довірчою і управляючою компаніями.

В Україні ІСІ представлені інвестиційними фондами двох видів: корпоративним фондом (далі – КІФ) та пайовим фондом (далі – ПФ).

КІФ є юридичною особою і утворюється у формі акціонерного товариства, акції якого підлягають приватному розміщенню. Разом із тим відповідно до Законів України «Про інститути спільного інвестування» та «Про акціонерні товариства» законодавство про акціонерні товариства не застосовується до регулювання діяльності зазначених фондів, а це створює ситуацію законодавчої невизначеності відносно відповідності організаційно-правової форми, в якій вони існують, а саме формі акціонерного товариства. До того ж, на відміну від інших юридичних осіб корпоративного типу, в структурі

органів управління цього фонду відсутній виконавчий орган, тобто структура його управління є «дволанковою».

Основними ознаками КІФ як юридичної особи є: організаційна єдність, майнова самостійність, здатність брати участь у цивільному і господарському обігу від свого імені та відповідати за взятими на себе зобов'язаннями, бути позивачем та відповідачем у суді. Вищим органом КІФ є загальні збори акціонерів, до компетенції яких, крім питань, встановлених законодавством з питань діяльності акціонерного товариства (далі – АТ), належить: прийняття рішення про обрання (заміну) компанії з управління активами (далі – КУА) та укладення договору з нею. Проте, КІФ на відміну від органів управління звичайного АТ не має виконавчого органу. Його функції виконує КУА на підставі договору про управління активами. У відносинах з третіми особами від імені та в інтересах КІФ також виступає КУА, що має статус професійного учасника фондового ринку і отримує ліцензію на управління активами ІСІ. Таким чином, в структурі органів АТ у КІФ відсутній виконавчий орган, що за своїм функціональним призначенням здійснює керівництво поточними справами юридичної особи у межах наданих повноважень як постійно діючий орган. Загальні збори є вищим органом КІФ, які він повинен скликати щороку. Однак, зважаючи на ту обставину, що у КІФ немає постійно діючого виконавчого органу, їх скликання здійснює КУА. Таким чином, структура органів управління КІФ є «дволанковою», проте органи КІФ діють в організаційній єдності для досягнення спільної мети.

Пайові інвестиційні фонди належать до ІСІ контрактного типу, де капітал спільного інвестування існує у формі грошово-майнового комплексу – спільній власності інвесторів, і управляється сторонньою особою. ПІФ – це сукупність активів, що належать інвесторам на праві спільної часткової власності, які перебувають в управлінні КУА та обліковуються останньою окремо від результатів її господарської діяльності.

ПІФ не є юридичною особою. У правовій літературі майнові фонди, подібні ПІФам, отримали назву «квазісуб'єкти права», тобто такі, що мають неповну (часткову) правосуб'єктність. Враховуючи

те, що за законодавством ПФФ має своє відокремлене майно (активи), яке не належить КУА, слід вважати ПФФ особливим суб'єктом господарювання з неповною (частковою) правосуб'єктністю. Таку правосуб'єктність ПФФ як учасника відповідних господарських відносин згідно законодавства доповнює КУА ПФФ, яка є суб'єктом господарювання з правами юридичної особи та виступає у вказаних відносинах за участю ПФФ в його інтересах.

За загальним правилом управителем майна може бути суб'єкт підприємницької діяльності (ст. 1033 ЦК України). Усталена підприємницька практика як в Україні, так і в країнах світу свідчить про те, що спеціалізовано, професійно і систематично займаються діяльністю з управління майном такі суб'єкти підприємницької діяльності, як компанії з управління. Саме вони мають право від свого імені, в інтересах учасників ПФФу, за його рахунок, а у випадку недостатності його коштів – за свій рахунок, управляти активами цього фонду. Безумовно, КУА може управляти і активами КІФу, але вже від його імені та в його інтересах на підставі договору про управління активами.

Для ПФФу властива відсутність передачі засновником – КУА – майна для формування такого фонду, чим пояснюється відсутність у неї статусу учасника. Таким чином, між фондом та засновником відносини щодо власності не виникають. Інвесторами фонду виступають його учасники шляхом придбання інвестиційних сертифікатів та формування активів. Проте, учасники, незважаючи на належність їм капіталу-власності, не мають права впливати на здійснення управління цим фондом, а це свідчить про те, що у структурі цього фонду існує наявний «розрив» у суб'єктному складі щодо приналежності потреб власності та управління. Разом із тим відсутність в учасників повноважень з управління фондом компенсується наявністю у них права контролю за використанням їх майна у його інвестиційній діяльності. Учасник як інвестор має можливість регулярного доступу до інформації про роботу фонду та компанії з управління активами, а також про вартість і структуру активів фонду.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що ПФФи, не набуваючи статусу юридичної особи, виступають у господарському обороті відокремлено від інших суб'єктів з використанням корпоративних ме-

ханізмів формування капіталу із випуску цінних паперів, та маючи майнову відокремленість від КУА, яка виконує функції управління щодо них.

Бова Андрей Андреевич

*кандидат социологических наук, старший научный сотрудник,
начальник научно-исследовательского отдела Государственного
научно-исследовательского института МВД Украины
ORCID: 0000-0003-1588-0250*

ПРОГРАММНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ И АНАЛИЗА РЕЗУЛЬТАТОВ СОЦИОЛОГИЧЕСКИХ ОПРОСОВ

В докладе рассматривается использование программного обеспечения на разных этапах социологического исследования. Для анализа и визуализации данных применяются Microsoft Excel с надстройками, универсальные статистические пакеты (IBM SPSS Statistics, Stata, SAS, TIBCO Statistica), специализированные программы (IBM SPSS Amos, Mplus) и платформы бизнес-аналитики (Microsoft Power BI, Tableau). Приводятся тренды использования программного обеспечения в социальных исследованиях.

Ключевые слова: социологический опрос, программное обеспечение, выборка, сбор данных, статистический анализ, визуализация данных.

Bova Andriy

*Ph.D., Senior Researcher, Head of the Research Department of the State
Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1588-0250*

SOFTWARE FOR CONDUCTING AND ANALYZING OF RESULTS OF PUBLIC OPINION SURVEY

The report discusses the use of software at different stages of a case study. For data analysis and visualization, Microsoft Excel with add-ins, general-